

УДК: 81'23

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309465>

Т. Ю. Ковалевська,

д-р філол. наук, проф.,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
завідувачка кафедри української мови та мовної підготовки іноземців*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5956-2599>;

О. В. Денисевич,

канд. філол. наук, доц.,

*Вища школа соціальних досліджень,
Інститут філософії та соціології Польської академії наук,
запрошений дослідник*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4371-136X>

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ ДІМ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

З початком війни українці зазнали багато тяжких втрат та болісних змін. Однією з таких змін звичного способу життя став вимушений переїзд у безпечніші зони проживання, пошук прихистку, тимчасового дому — базової цінності у психоментальному просторі українців. Проте саме це поняття у реаліях війни зазнало моральних, етичних, семантичних трансформацій у концептуальній та мовній картині світу наших співвітчизників. Виявити цю динаміку, з'ясувати смислові доміанти усвідомлення аналізованого поняття, вектори його сприйняттєвих характеристик надає змогу психолінгвістична інтерпретація, насамперед асоціативний експеримент, який уможлиблює отримання «живих», актуальних моделей процесів глибинної реконструкції оточуючого світу. Об'єктом дослідження є асоціативне значення поняття ДІМ як базового в системі ціннісних координат українців, предметом — сприйняттєва специфіка цього поняття в умовах російсько-української війни. Провідним методом, застосованим у роботі, став експериментальний — вільний асоціативний експеримент, а також аналіз отриманих результатів та подальший синтез для отримання об'єктивних узагальнень та верифікації авторських гіпотез, пов'язаних із припущенням про семантичну динаміку базових понять під дією кризових екзогенних факторів. Також застосовано методи компонентного, описового та порівняльного аналізу. Теоретична цінність і наукова новизна отриманих результатів визначається певним внеском у поглиблення теорій психолінгвістики, семантики, лінвокультурології, зокрема проблем факторів динаміки сприйняттєвих процесів, їхнього впливу на смислові трансформації базових понять у проєкції на специфіку національної ментальності. Практичне значення здійсненого дослідження може зреалізуватись у навчальному процесі у відповідних лекційних курсах, у лексикографічній практиці та у

науковій роботі здобувачів вищої освіти різних рівнів. Фактичним матеріалом стали понад 200 реакцій, отриманих від респондентів різних соціальних груп.

Результати проведеного вільного асоціативного експерименту, де стимулом стала лексема ДІМ, дали змогу сформуванню її асоціативне поле (2022 р.), виявити збіги та розбіжності в сприйнятті аналізованого поняття з відповідним полем, представленим в Українському асоціативному словнику С. Мартінек (2002-2005 рр.), з'ясувати семантичну динаміку й емоційно-експресивний ореол слова-стимула у різних екстралінгвальних умовах. Так, спільним є розуміння дому як *'місця родини', 'місця проживання', 'квартири', 'кімнати', 'будинку'*, які і домінують у структурі асоціативного поля початку 2000-х років. Проте в асоціативному полі 2022 року менше реакцій, об'єднаних семантичним зв'язком *'дім – будинок'*, і набагато більше реакцій, які мають не констативний, нейтральний характер, а виявляють *відчуття, емоції* щодо цього поняття, маючи уяскравлену конотативність, Наприклад, ДІМ — це *за-тишок, тепло, спокій, захист, безпека, комфорт* та ін., а також характерні лише для сучасних реалій реакції *безпека, Україна*, що ілюструє загострене в реаліях війни усвідомлення ніби звичайних явищ, але насправді — концептуальних, фунда-ментальних цінностей українців.

Ключові слова: психолінгвістичний експеримент, асоціативне поле, слово-стимул ДІМ, асоціативне значення, семантична динаміка, війна.

T. Yu. Kovalevska,

ScD in Philology, Professor,

Odesa I. I. Mechnikov National University,

Ukrainian Language and Foreigners' Language Training Department Head,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5956-2599>;

O. V. Denysevych,

PhD in Philology, visiting scholar

at Graduate School of Social Research

IFIS PAN

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4371-136X>

PSYCHOLINGUISTIC INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF HOME: UKRAINIAN REALITIES

Since the beginning of the war, Ukrainians have suffered many heavy losses and painful changes. One of the such changes in the usual way of life were forced to move to safer zones for accommodation, search for shelter, temporary home, which are the basic value in the psychomental environment space of Ukrainians. However, it is this concept that has undergone moral and ethical changes in the realities of war, semantic transformations in the conceptual and linguistic picture of the world of our compatriots. Identify this dynamic, find out the semantic dominants of awareness the analyzed concept,

the vectors of its perceptual characteristics provides an opportunity to psycholinguistic interpretation, primarily an associative experiment that makes it possible obtaining «live», up-to-date models of processes of deep reconstruction of the environment the world. The object of research is the associative meaning of the concept of HOME as the basic one in the system value coordinates of Ukrainians, the subject is the perceptual specificity of this concept in the conditions of the Russian-Ukrainian war. The leading method used in the work was experimental-a free associative experiment, as well as an analysis of the obtained results and further synthesis for obtaining objective generalizations and verification author's hypotheses related to the assumption of semantic dynamics of basic concepts under the influence of crisis exogenous factors. Component-based methods are also applied, descriptive and comparative analysis. Theoretical value and scientific novelty of the obtained results the results are determined by a certain contribution to the deepening of theories of psycholinguistics, semantics, linguoculturology, in particular problems of factors of dynamics of perceptual processes, their influence on the semantic transformations of basic concepts in projections on the specifics of the national mentality. The practical significance of the conducted research can to be implemented in the educational process in appropriate lecture courses, in lexicographic in practice and in the scientific work of applicants for higher education at various levels. Actual the material includes more than 200 reactions received from respondents from different social groups.

The results of the free associative experiment, where the stimulus was HOME allowed us to form its associative field (2022), identify coincidences and discrepancies in the perception of the analyzed concept with the corresponding field represented in Ukrainian associative dictionary S. Martinek (2002-2005), find out the semantic dynamics and emotional-expressive halo of the word-stimulus in various extralingual conditions. So, it is common to understand the HOME as a 'place of family', 'place of residence', 'apartment', 'room', 'house', which dominate the structure of the associative field of the early 2000s. However, there are fewer semantic-related reactions in the 2022 associative field 'home-house', and much more reactions that have non-constant, neutral character, and show feelings, emotions in relation to this concept, having a bright connotative, for example, home is comfort, warmth, peace, protection, safety, comfort and others, as well as typical reactions only for modern realities like security, Ukraine, which illustrates heightened in the realities of war awareness of seemingly ordinary phenomena, but in reality — conceptual and fundamental values.

Keywords: psycholinguistic experiment, associative field, stimulus word HOME, associative meaning, semantic dynamics, war.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Війна, яка стала реальністю українців у лютому 2022 року, торкнулась усіх сфер людського буття, залишаючи страшні сліди руйнувань — фізичних, психічних, емоційних тощо. Біль війни та втрат закарбовується в душах українців, стаючи частиною мовної та й концептуальної картин світу. На рівні мовного усвідомлення сучасних реалій це відбивається в

семантичній інтерпретації актуальних понять, яка зазнає розширення, звуження та часто — зміни їхнього смислового наповнення. Найяскравіше такі динамічні процеси виявляються в системі базових ціннісних координат психоментального простору українців, до яких зокрема належить і поняття *ДИМ*. Сьогодні велика кількість наших співвітчизників через війну змушена була покинути свій дім і вимушено переїхати у безпечніші зони проживання, рятуючи своє життя та шукаючи тимчасовий прихисток, оселяючись у тимчасовому нерідному домі. Такі суспільні трансформації відбулись на моральному, етичному і навіть філософському усвідомленні цього поняття, що, у свою чергу, зумовило динаміку його смислової структури, употужнюючи актуальні для сьогодення складники, імплементуючи нові сенси та водночас — пересуваючи на периферію ознаки, що зредукувалися чи взагалі нейтралізувалися внаслідок дії кризових екзогенних факторів. Виявити цю динаміку, з'ясувати смислові доміанти усвідомлення аналізованого поняття, вектори його сприйняткових характеристик надає змогу психолінгвістична інтерпретація, насамперед асоціативний експеримент, який уможливорює отримання «живих», актуальних моделей процесів глибинної реконструкції оточуючого світу, унаочнює актуальні переживання українського суспільства, фіксує цей досвід і може бути використаний у багатьох галузях теоретичного і практичного спрямування. Наведене визначає актуальність пропонованого дослідження, що увиразнюється порівнянням отриманого асоціативного поля поняття *ДИМ* у реаліях російсько-української війни з його відповідником, отриманим у мирний час (початок 2000-х років).

Аналіз досліджень проблеми. Поняття *ДИМ* описано з різних перспектив у етнографічних, культурологічних, літературознавчих дослідженнях. Концепт *ДОМУ* з'являється і в багатьох працях українських лінгвістів. Так, Н. Антонюк досліджує цей концепт в українській літературі ХХІ століття [2], в епістолярній спадщині — С. Богдан та Т. Тарасюк [3]; дослідження концепту української хати здійснено Н. І. Пашковою [9], вербалізацію концепту *ДИМ* у слов'янських мовах проаналізовано у працях Ю. Лебеденко та Я. Василенко [7], в американській, французькій, польській та українській лінгвокультурах — у науковому доробку У. Андрусів [1]. У польській етнолінгвістиці поняття *ДОМУ* представлено у працях учених Люблінської школи під керівництвом Є. Бартмінського [11, 12], а також у публікаціях І. Гатковської [14], Р. Гаваркевича [15] та ін.

У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговує і праця М. Бондаренко та Л. Жданюк, присвячена соціально-психологічній адаптації та дезадаптації мігрантів і біженців в умовах військового конфлікту у зв'язку з мірою їхньої «прив'язаності до дому» як наслідка «прив'язаності до місця» (place attachment) [4, с. 119]. Результати цього емпіричного дослідження показали, що особи, які поїхали з власного дому у безпечніше місце проживання і залишилися там (найчастіше — за кордоном), мають *найнижчі* показники прив'язаності до домівки порівняно з тими, хто поїхав та повернувся, і тими, хто залишився вдома, незважаючи ні на що [4, с. 117]. Проблема «прив'язаності до дому» висвітлювалась і в академічних

гуманітарних дослідженнях щодо українців, які проживали в чорнобильській зоні. Особиста трагедія втрат цих людей переважно описана в художній літературі [16].

Підкреслимо, що Є. Бартмінський вважає поняття *ДИМ* фундаментальним символом безпеки і витривалості [11, с. 57], який перебуває в самому центрі системи цінностей разом із такими поняттями, як *мати, родина, суспільство, країна, народ, батьківщина* і є пов'язаним із ними мережею семантичних залежностей [11, с. 56]. Додамо, що *ДИМ* називають фізичною маніфестацією ідентичності [13], яка, на думку Х. Тейлор, представляється в чотирьох площинах – просторовій, часовій, матеріальній та релятивній [18]. Проте наведені нами аспекти практично не торкалися психолінгвістичних інтерпретацій сприйняття цього поняття попри можливість з'ясування в такий спосіб як його загальної мовної природи, так і особливостей його реконструкції у визначених лінгвокультурних спільнотах, що, з огляду на українське сьогодення й українську ментальність, максимально виразно доцільність відповідної наукової кваліфікації.

Мета нашого дослідження полягає в ідентифікації актуального асоціативного поля фундаментального для української ментальності поняття *ДИМ* та його потенційної динаміки в умовах російсько-української війни. Відповідні завдання передбачають встановлення сучасних сприйняттєвих моделей аналізованого поняття через застосування вільного асоціативного експерименту, ідентифікацію його ядрових та периферійних показників, порівняння отриманих результатів із результатами попередніх аналогічних досліджень, що, у свою чергу, уможливить з'ясування семантичної динаміки цього поняття, спричиненої дією екзогенних факторів, та впливу соціального і політичного контексту на формування його асоціативного значення.

Об'єктом дослідження є асоціативне значення поняття *ДИМ* як базового в системі ціннісних координат українців, **предметом** — сприйняттєва специфіка цього поняття в умовах російсько-української війни.

Фактичним матеріалом стали понад 200 реакцій, отриманих від українських респондентів різних соціальних груп протягом 2022-2023 років.

Провідним методом, застосованим у роботі, став експериментальний — вільний асоціативний експеримент, а також аналіз отриманих результатів та подальший синтез для отримання об'єктивних узагальнень і верифікації авторських гіпотез, пов'язаних із припущенням про семантичну динаміку базових понять під дією кризових екзогенних факторів. Також застосовано методи компонентного, описового та порівняльного аналізу відповідно для з'ясування статичної й динамічної структури аналізованого поняття, опису його загальнономовних характеристик та порівняння отриманих результатів (асоціативних полів) з відповідними результатами попередніх досліджень науковців.

Теоретична цінність і наукова новизна отриманих результатів визначається певним внеском у поглиблення теорій психолінгвістики, семантики, лінгвокультурології, зокрема це стосується проблем виявлення факторів динаміки сприйняттєвих процесів, їхнього впливу на смислові трансформації базових понять у проєкції на

специфіку національної ментальності й локально-темпоральні особливості вияву кризових екзогенних факторів. **Практичне значення** здійсненого дослідження може зреалізуватись у навчальному процесі у відповідних лекційних курсах, у лексикографічній практиці, у науковій роботі здобувачів вищої освіти різних рівнів, а також у практиці психотерапевтичної корекції руйнівних наслідків війни для ментального здоров'я наших співвітчизників.

Виклад основного матеріалу. Лексичне значення слова *ДИМ* в українському тлумачному словнику має 4 компоненти: 1) дім як будівля; 2) дім як житло; 3) приміщення, в якому живуть люди та їх господарство, а також сім'я; 4) рідше – монархи одного роду, які замінювали один одного [10]. Проте психолінгвістична інтерпретація розкриває й нові значення, поява або ж активація яких безпосередньо пов'язана з війною, яка істотно змінює сприйняття усталених реалій, ламає або ж корегує узвичаєні стереотипи та морально-етичні пріоритети, іноді кардинально змінює вектори оцінки. Крім того, у свідомість (та й підсвідомість) вносяться і нові реалії, нові оцінки, нові смисли, які також мають адаптуватись і «вбудуватись» в аксіосистемну шкалу сприйняття, зумовлюючи, у свою чергу, і певну перебудову загальної організації психоментальних комплексів особистості й соціуму. Чітким індикатором таких динамічних процесів якраз і виступають асоціації, порівняння яких навіть у доволі близьких локально-темпоральних межах унаочнить зони збігів і розбіжностей модельних світів респондентів у сприйнятті актуальних реалій, що, отже, поглибить як уявлення про загальні ментальні орієнтири українців, так і про можливості емпатизації комунікативних процесів між ними загалом.

Задіяний нами асоціативний експеримент як «інструмент вимірювання несвідомих компонентів семантичного простору реципієнтів» [5, с. 55] має загальнонаукове визнання (див. праці Н. Болотнової, О. Горошко, О. Денисенко, О. Залевської, Т. Ковалевської, Н. Кутузи, С. Мартінек, І. Сереміської та ін.) і скерований на унаочнення глибинних міжсемантичних відношень, виявлення нових значень чи нових смислових нашарувань у семантичній структурі аналізованих понять, що не лише сприятиме активному використанню мовних ресурсів, полегшуватиме міжперсональне спілкування, а й надасть змогу виявити специфічні пріоритети національних картин світу й імплікатури національної ментальності та увиразнити моделі сучасної самоідентифікації носіїв мови.

У нашому дослідженні зі словом-стимулом *ДИМ* взяло участь 222 респонденти, серед яких жінки склали 74%, а чоловіки – 26%. Опитані віком від 18 до 34 років становлять 56% респондентського кола, від 35 до 50 років — 31%, понад 50 років — 13%. Дослідження проводилось у 2022 році з українськими респондентами, які через війну перебували за кордоном, стали вимушеними переселенцями або не змінили свого місця проживання. Зауважимо, що ми свідомі того, що наші співвітчизники, які виїхали з України або були вимушені переїхати до інших локацій в Україні, можуть по-особливому реагувати на певні стимули, тому детальний аналіз таких асоціацій уже розпочато і результати будуть оприлюднені незабаром.

Асоціативне значення лексеми *ДІМ* уже ставало предметом окремих психолінгвістичних досліджень. Так, Е. Гатковська використовує асоціативний експеримент для побудови емпіричних лексичних мереж. Утворення мережевого опису значення зі значеннями, які містяться у словниках, виявляє, що такі експериментальні мережі можуть виявляти значення, яких немає в тлумачних словниках [14, с. 129]. Дослідження значення слова *ДІМ*, які проводила Е. Гатковська з корпусними та емпіричними мережами, виявило, що для цих двох мереж найістотнішими значеннями або зв'язками зі словом *ДІМ* є 'дім — місце родини' та 'дім — місце проживання'. Дві мережі також виокремлюють значення 'дім — будинок'. Значення 'дім — інституція' виявляється найкраще в корпусній мережі, а 'дім — укриття' — в емпіричній (сховок, фортеця та прихисток) [14, с. 117].

Асоціативне поле слова-стимулу *ДІМ*, представлене в «Українському асоціативному словнику» С. Мартінек [8], фіксує реакції, отримані протягом 2002 — 2005 років. Важливим здбуктом цього словника є не лише наукова переконливість, ємність та об'єктивність представлених результатів, а й увиразнений гендерний аспект. Ядром асоціативного значення виступає реакція *сім'я* (8 повторів серед чоловіків та 10 серед жінок-респондентів). Наступний семантичний зв'язок, який утворюють найчастотніші реакції, — це реакція *хата* (11 — чоловічі та 4 жіночі реакції) і *рідний* (4 — чоловічі та 10 — жіночі реакції). Найчастотніші реакції в чоловічому асоціативному полі — *хата* 11, *сім'я* 8, *будинок* 6, а в жіночому — *рідний* 10, *сім'я* 10, *затишок* 7. Відзначимо, що в асоціативному полі 2022 року реакція *хата* взагалі не фіксується, а у 2002-2005 роках входить до ядрової частини асоціативного поля. Також показово, що в чоловічому асоціативному полі переважають реакції, пов'язані з назвами частин дому як будівлі (*дах* 4, *двері* 2, *вікно*, 2 *поверхи*, *камін*, *крівля*, *цегла*, *стеля*) та синонімічні назви (*хата* 11, *будинок* 6, *оселя* 3, *житло* 2, *дача*). Ці реакції виявляють місію чоловіка-будівника дому-фортеці, а жінка дбає про дім як родинний прихисток (наприклад, *затишок* 7, *рідний* 10, *вогнище*, *тепло* 4, *охайність*, *спокій*, *власний захист*). До спільних реакцій чоловіків і жінок у словнику уналежнено такі, як *сім'я* 18, *хата* 15, *рідний* 14, *будинок* 11, *оселя* 9, *фортеця* 9, *затишний* 7, *великий* 6, *тепло* 6, *мій* 4, *родина* 4, *вікно* 3, *квартира* 3, *мати* 2, *спокій* 2, *хороший* 2. Відзначимо також, що реакцій, які стосуються небезпеки, практично немає (лише одна жіноча реакція *тікати*).

В асоціативному ж полі 2022 року найчастотнішими є реакції *затишок* 21; *безпека* 19; *Україна* 17; *тепло*, *спокій* 16; *фортеця (моя)* 15; *комфорт*, *сім'я* 9; *рідний* 8; *захист* 7; *родина* 6; *мама*, *рідні* 5; *квартира* 3; *мій*, *біль*, *будинок*, *сумую*, *радість* 2. В цьому переліку вже домінує, як видно, усвідомлення небезпеки, а також — усвідомлення України як свого дому, що практично не було представлене у словнику С. Мартінек. Серед поодиноких також багато реакцій, пов'язаних із національною картиною світу і наслідками війни, де дім — це зруйновані *Ізюм*, *Харків*, *Житомир*, *Коростень*, *Лугова*, де дім — це *батьківщина*, *моє село*, *крихіть*, *цілий*, *сум*, *з нуля*, *тривога*, *зруйнований*, *тил*, *у валізі*, та реакції — болісні роздуми: *в теперішній*

час — це наша країна; сум і надія на повернення; думаю, що дім мій омине біда; те, що треба захистити та не забувати; хоч додому та ін.

Висновки та перспективи дослідження. Проведений асоціативний експеримент фіксує семантичну динаміку аналізованого поняття *ДИМ*, що найперше визнається кризовим станом війни в Україні та її наслідками.

Порівняльний аналіз отриманих результатів та реакцій, представлених у словнику С. Мартінек, дає підстави виокремити спільні асоціативні поля лексеми *ДИМ* у різних темпоральних межах, це реакції *затишок, тепло, спокій, сім'я, мама, батьки, родина, батьківщина, фортеця, затишний, рідний, захист, будинок, квартира, кімната*. Проте якщо у 2002 — 2005 роках це поняття практично стовідсотково асоціювалося з мирними реаліями і виключно позитивними емоціями (*сім'я, будинок, затишок*), то сьогодні в його сприйняттєвій семантиці відбулися доволі істотні зміни, а фокус емоційності, хоч і зберігає ядрову позитивність, все ж відбиває страшні реалії війни і важкі переживання українців.

На рівні ядра в асоціативному полі з'явилися реакції, не зафіксовані у словниковому асоціативному полі раніше — це *ДИМ як безпека 19 й Україна 17*. До таких уналежнюємо і поодинокі реакції *тривога, зруйнований* та ін. Фіксуємо й динаміку розширення у сприйняття значення дому — *рай, мій всесвіт, світ* до його звуження на рівень особистих цінностей — *ліжка, моя кімната* та ін. Також можемо відзначити переважання емоційних парадигматичних реакцій, де *ДИМ* ототожнюється з *душею, серцем, життям*.

Перспективою подальших досліджень вважаємо психолінгвістичну інтерпретацію розширеного кола актуальних понять, що уможливить «унаочнення» сучасних сприйняттєвих домінант; деталізацію гендерних, вікових та фахових особливостей асоціювання; залучення респондентів інших лінгвокультурних спільнот, що уяскравить самобутність національного світобачення; укладання асоціативного словника, де стимулами виступатимуть як константні для національного менталітету поняття, так і викликані сучасними реаліями війни. Вважаємо, що такі результати прислужаться як у поглибленні теорій психо- і нейролінгвістики, комунікативної і сугестивної лінгвістики, так і в практиці оптимізації комунікативних процесів, де з'ясування значеннєвої й аксіосистемної динаміки сприйняття під дією складних екзогенних факторів (війна в Україні) стане в нагоді не лише у розумінні можливих змінених станів особистісно-колективної свідомості, а й у подальшому розробленні та застосуванні необхідних корегувальних технік для нейтралізації таких станів і реабілітації ментального здоров'я українців.

Література

1. Андрусів У. Концепт дім в американській, французькій, польській та українській лінгвокультурах (на матеріалі асоціативного експерименту). URL: <http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/DopovidAndrusiv.pdf>
2. Антонюк Н. Мовна репрезентація концепту дім в українській художній прозі XXI ст. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/3424>
3. Богдан С. К. & Тарасюк Т. М. Лексичний регулятив дім в епістолярних текстах Лесі Українки й посланнях Андрея Шептицького. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 56., 2021. Article 2168. <https://doi.org/10.11649/sfps.2168>
4. Бондаренко М. С., Жданюк Л. О. Прив'язаність до домівки як фактор соціально-психологічної адаптації українців в умовах військового стану. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди*. Психологія. 2023. Вип. 68. С. 115-130.
5. Засєкіна, Л. В., & Засєкін С. В. Психолінгвістична діагностика : навч. посіб.; М-во освіти і науки України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки.- Луцьк : РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
6. Ковальчук Н. «Дім»-«поле»-«храм» як екзистенціали української культури. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія. Педагогіка, психологія, філософія*, 2016. Вип. 253. С. 91–96.
7. Лебедець Ю., & Василенко Я. Вербалізація концепту дім в українській, російській і польській мовах. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 2013. Вип. 1. С. 91–95.
8. Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакції. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 344 с.
9. Пашкова Н. І. Українська хата: слово, символ, і концепт (на слов'яно-балканському етнокультурному тлі). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 2024. Том 17, № 1. С. 121–128.
10. Словник. UA: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D1%96%D0%BC>
11. Bartmiński J. Dom i świat — opozycja i komplementarność. *Postscriptum Polonistyczne*, 2008. Nr 1 (1). P. 55-68.
12. Bartmiński J. Dom — koncept uniwersalny i specyficzny kulturowo, [w:] *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, t. 1, 2015. Dom, red. Jerzy Bartmiński, Iwona Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 15–33
13. Fadlalla N. Conceptualizing the Meaning of Home for Refugees. *Spaces&FLOWS: An International Journal of Urban & Extra Urban Studies*, Vol I, Issue 3, p. 139. Doi 10.18848/2154-8676/cgp/v01i03/53806
14. Gatkowska I. Dom 'house/home' in empirical lexical networks. *Ethnolinguistics. Issues in Language and Culture*, 2017. Tom 28, 121-140.
15. Gawarkiewicz R. Dom w językowym obrazie świata młodzieży polskiej i rosyjskiej, [w:] Roman Gawarkiewicz, Izabela Pietrzyk, Barbara Rodziewicz, *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*, 2008. Szczecin: Print Group, s. 235– 246.

16. Pukhonska O. Chernobyl as an Exclusion Zone and Self-Knowledge [According to Markiyan Kamysh's Book Oformliandiia or Walk in the Zone. *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 2022. T.22. P. 255–271. <https://doi.org/10.14746/pss.2022.22.13>
17. Sharpe E.K., Ewert A. Interferences in place attachment: implications for wilderness. *Wilderness science in a time of change conference: wilderness as a place for scientific inquiry* / Missoula, MA. 2000. Vol. 3. 2000. P. 218–222.
18. Taylor H. Refugees, the State and the Concept of Home, *Refugee Survey Quarterly*, Volume 32, Issue 2, June 2013, Pages 130–152, <https://doi.org/10.1093/rsq/hdt004>

References

1. Andrusiv, U. *Kontsept dim v amerykans'kii, frantsuzkii, polskii ta ukrainskii linhvokulturakh (na materialii asotsiatyvnoho eksperymentu)* [Concept house in American, French, Polish and Ukrainian lingua cultures (based on the material of an associative experiment)] URL: <http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/DopovidAndrusiv.pdf> [in Ukrainian].
2. Antoniuk, N. (2012). *Movna reprezentatsiia kontseptu dim v ukrainskii khudozhnii prozi XXI st.* [Language representation of the DOM concept in Ukrainian fiction of the XXI century] URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/3424> [in Ukrainian].
3. Bohdan, C. K., & Tarasiuk, T. M. (2021), *Leksychnyi rehuliatyv dim v epistoliarnykh tekstakh Lesi Ukrainky y poslanniakh Andreia Sheptytskoho* [Lexical regulator house in epistolary texts by Lesya Ukrainka and Epistles by Andrey Sheptytsky]. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 56. <https://doi.org/10.11649/sfps.2168> [in Ukrainian].
4. Bondarenko M. S., Zhdaniuk L. O. (2023), *Pryv'iazanist do domivky yak faktor sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii ukraintsiv v umovakh viiskovoho stanu.* [Attachment to the home as a factor of socio-psychological adaptation of Ukrainians in the conditions of martial law]. *Visnyk KhNPU imeni H.S. Skovorody. Psykholohiia. Vyp. 68* [in Ukrainian].
5. Zasiiekina, L. V., & Zasiiekin, S. V. (2008). *Psykholinhvistychna diahnostyka. [Psycholinguistic diagnostics]*. Lutsk, VZV «Vezhf» University named after Lesya Ukrainka. 188 p. [in Ukrainian].
6. Kovalchuk, N. (2016), «Dim»-«pole»-«khram» yak ekzystentsiialy ukrainskoi kultury. [«House», «field», «temple» as existentials of Ukrainian culture]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy: Seriia. Pedahohika, psykholohiia, filozofiiia*, 253, 91–96 [in Ukrainian].
7. Lebedenko, Yu., & Vasylenko, Ya. (2013), *Verbalizatsiia kontseptu dim v ukrainskii, rosiiskii i polskii movakh* [Verbalization of the DOM concept in Ukrainian, Russian and Polish]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 1, 91–95 [in Ukrainian].
8. Martinek S. V. (2007), *Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk: U 2 t. T. 1. Vid stymulu do reaktsii.* [Ukrainian associative dictionary: in 2 vols. Vol. 1. From stimulus to reaction]. Lviv: Vydavnychy tsestr LNU imeni Ivana Franka, 344 s. [in Ukrainian].

9. Pashkova N. I. (2024), Ukrainska khata: slovo, symbol, i kontsept (na sloviano-balkanskomu etnokulturnomu tli) [Ukrainian house ("khata): word, symbol, and concept (on a Slavic-Balkan ethno-cultural background)]. *Visnyk KNLU. Seriiia Filolohiia, Tom 17, 1, 121–128* [in Ukrainian].
10. Slovnyk. UA: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D1%96%D0%BC>
11. Bartmiński, J. (2008), Dom i świat — opozycja i komplementarność. *Postscriptum Polonistyczne nr 1 (1)*, s. 55-68. [in Polish].
12. Bartmiński J., (2015), Dom — koncept uniwersalny i specyficzny kulturowo, [w:] *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, t. 1, Dom, red. Jerzy Bartmiński, Iwona Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 15–33. [in Polish].
13. Fadlalla, N. Conceptualizing the Meaning of Home for Refugees. *Spaces&FLOWS: An International Journal of Urban & Extra Urban Studies, Vol 1, Issue 3*, p. 139. [Doi 10.18848/2154-8676/cgp/v01i03/53806](https://doi.org/10.18848/2154-8676/cgp/v01i03/53806) [in English].
14. Gatkowska I. (2017) Dom 'house/home' in empirical lexical networks. *Ethnolinguistics. Issues in Language and Culture, Tom 28*, s. 121-140. [in English].
15. Gawarkiewicz, R., (2008) Dom w językowym obrazie świata młodzieży polskiej i rosyjskiej, [w:] R. Gawarkiewicz, I. Pietrzyk, B. Rodziewicz, *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*, Szczecin: Print Group, s. 235– 246.
16. Pukhonska, O. (2022). Chernobyl as an Exclusion Zone and Self-Knowledge [According to Markiyan Kamysh's Book *Oformliandiia or Walk in the Zone*. *Poznańskie Studia Slawistyczne*, (22), 255–271. <https://doi.org/10.14746/pss.2022.22.13>[in English].
17. Sharpe E. K., Ewert A. (2000.) Interferences in place attachment: implications for wilderness. *Wilderness science in a time of change conference: wilderness as a place for scientific inquiry*. Missoula, MA. 2000. Vol. 3, s. 218–222. [in English].
18. Taylor, H., (2013). Refugees, the State and the Concept of Home, *Refugee Survey Quarterly*, Volume 32, Issue 2, June 2013, Pages 130–152, <https://doi.org/10.1093/rsq/hdt004> [in English].